

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตลอดระยะเวลาของการพัฒนาประเทศไทยในช่วง 50 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยได้พัฒนาประเทศตามแนวนโยบายที่ได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับต่างๆตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา การพัฒนาของประเทศไทย โดยเฉพาะในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-3 (พ.ศ. 2504-2519) พบว่า นโยบายของภาครัฐมุ่งเน้นและให้ความสำคัญกับการพัฒนาด้านเศรษฐกิจของชาติเป็นสำคัญ และในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4-7 (พ.ศ. 2520-2539) ก็ยังคงมุ่งเน้นเสถียรภาพทางเศรษฐกิจและมุ่งพัฒนาภูมิภาคชนบทโดยการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์ เพื่อเป็นต้นทุนในการผลิตและเพิ่มรายได้ของประชาชน นับว่าเป็นผลสำเร็จของประเทศไทยในเรื่องนี้อย่างมาก

อย่างไรก็ดี การพัฒนาประเทศ ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติดังกล่าวแล้วนั้น ได้ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศเป็นอย่างยิ่ง เช่นเดียวกับอีกหลายประเทศ ที่ไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญของเรื่องนี้เท่าที่ควร จึงทำให้เกิดปัญหาด้านคุณภาพของสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลง เกิดการบุกรุกและทำลายป่าไม้ แม่น้ำ ลำคลองเน่าเสียจากการทิ้งขยะและปล่อยน้ำเสียลงไป พื้นที่การเกษตรเสื่อมโทรมจากการเพาะปลูกแบบเร่งรัด มีการปลูกพืชปีละหลายครั้ง ซึ่งมีการใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลงจำนวนมาก รวมถึงสภาพอากาศในเขตเมืองก็เต็มไปด้วยฝุ่นละอองและสารพิษปะปน ซึ่งก่อให้เกิดความสูญเสียและความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมคุณค่าและเกิดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน จึงเห็นได้ว่าความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งวัดจากดัชนีทางเศรษฐกิจ เช่น รายได้ประชาชาติ นั้น ไม่ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้า

อย่างแท้จริงของประเทศ เพราะการวัดผลดังกล่าวไม่ได้นำผลทางด้านคุณภาพชีวิตของประชาชน รวมถึงความมั่นคงหรือความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาประกอบการพิจารณา จึงทำให้เกิดการพัฒนาที่ไม่ยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553)

ดังนั้นในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ซึ่งเป็นช่วงที่เกิดภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจของไทยใน ปี 2540 ซึ่งเกิดปัญหาสถาบันการเงิน และปัญหาสภาพแวดล้อมไปพร้อมกัน ประเทศไทยเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่รุนแรง มีปัญหาสังคมมากมาย เช่น ปัญหาคุณภาพชีวิต รวมทั้งเกิดปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม จึงได้มีการทบทวนและปรับแผนพัฒนาใหม่ เป็นแบบ “จากล่างขึ้นบน” คือบูรณาการแบบองค์รวม ไม่พัฒนาแบบแยกส่วน โดยให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเพื่อลดผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งแนวทางนี้เป็นหนึ่งในหัวข้อของแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับดังกล่าว

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ได้ให้ความสำคัญกับการปรับปรุงการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์กับการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมการนำทรัพยากรไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เพื่อช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจของประเทศ สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาที่พึ่งตนเองได้ ยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทย และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนและประเทศ รวมทั้งเป็นรากฐานที่แข็งแกร่งของการพัฒนาประเทศ โดยเน้นการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ที่อาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม มุ่งเน้นประสิทธิภาพ การกำกับควบคุมที่มีประสิทธิผล มีความโปร่งใสสุจริต ตลอดจนการศึกษาวิจัย ที่สามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ยังคงนำพระราชดำริ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือ “เศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นหลักปฏิบัติในการพัฒนาและการบริหารจัดการประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์และยึดกระบวนการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” ต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553) นอกจากนี้กรอบและทิศทางในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) ก็ได้กำหนดกรอบและทิศทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน การมีส่วนร่วมของประชาชน รวมถึงการบริโภคและการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

สาเหตุสำคัญของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กล่าวถึงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1-8 จะพบว่า มีอยู่ 2 ประการด้วยกัน คือ 1) การเพิ่มประชากร (population growth) เนื่องจาก ปริมาณการเพิ่มของประชากรยังอยู่ในอัตราทวีคูณ (exponential growth) เมื่อผู้คนมากขึ้น ความต้องการบริโภคทรัพยากรก็เพิ่มมากขึ้นตามมา มนุษย์รู้จักคิดค้นวิธีการนำเอาทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นองค์ประกอบของระบบนิเวศมาใช้ เพื่ออำนวยความสะดวกให้กับตนเอง

ทุกทาง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องอาหาร ที่อยู่อาศัย พลังงาน ฯลฯ และ 2) การขยายตัวทางเศรษฐกิจและความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี (economic growth & technological progress) ความเจริญทางเศรษฐกิจและการเพิ่มอาณาเขตของเมือง เพื่อรองรับความต้องการของคนในเมืองต่างๆ ทำให้เกิดการขยายตัวของเมืองมากขึ้นทุกปี พื้นที่ในการทำเกษตรกรรมถูกเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่อุตสาหกรรม พื้นที่พาณิชย์กรรม และที่อยู่อาศัย ซึ่งถือเป็นแหล่งที่ต้องใช้วัสดุทางธรรมชาติมากที่สุด และยังเป็นแหล่งปล่อยของเสีย เช่น น้ำเสีย อากาศเสีย และกากของเสีย เป็นต้น (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล, 2553)

ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นประธานคณะกรรมการชุมชนสังกัดเทศบาลตำบลแพรกษา ที่มีที่พักอาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ได้พบปัญหาสภาพสิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรม และเกิดมลพิษในด้านต่างๆ เช่น มลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ มลพิษของขยะมูลฝอย และมลพิษทางเสียง ดังนั้นผู้วิจัย ซึ่งเป็นผู้ที่ปฏิบัติงานใกล้ชิดกับปัญหาต่างๆ ของชุมชนมากที่สุด จึงสนใจที่จะศึกษา ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของคณะกรรมการชุมชนสังกัดเทศบาลตำบลในเขตอำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อต้องการทราบว่าคณะกรรมการชุมชนเหล่านี้มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆ ในระดับใด และมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อให้สามารถฟื้นฟูสภาพและกลับคืนเป็นสิ่งแวดล้อมที่ดีของชุมชนได้ต่อไปในระดับใด ทั้งนี้เพื่อนำเสนอข้อมูลให้เทศบาลตำบลและคณะกรรมการชุมชนในเขตอำเภอเมืองสมุทรปราการ ได้รับทราบและนำไปพิจารณาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหามลพิษแบบมีส่วนร่วมให้เกิดประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมของคณะกรรมการชุมชนสังกัดเทศบาลตำบลในเขตอำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ
2. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของคณะกรรมการชุมชนสังกัดเทศบาลตำบล ในเขตอำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ
3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นของคณะกรรมการชุมชนสังกัดเทศบาลตำบลในเขตอำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ที่มีต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม ตามตัวแปร เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน

4. เพื่อศึกษาความคิดเห็นเพิ่มเติมและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของคณะกรรมการชุมชนสังกัดเทศบาลตำบลในเขตอำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ

สมมติฐานของการวิจัย

คณะกรรมการชุมชนสังกัดเทศบาลตำบลในเขตอำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน และระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน ต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1. ด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการชุมชนที่อยู่ในสังกัดเทศบาลตำบลในเขตอำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ 5 แห่ง จำนวน 173 ชุมชน รวม 2,595 คน

2. ด้านเนื้อหาที่ศึกษา

การศึกษานี้ มุ่งศึกษา ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อมของคณะกรรมการชุมชนสังกัดเทศบาลตำบลในเขตอำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งตัวแปรในการวิจัย แบ่งออก ดังนี้

2.1 ตัวแปรอิสระ (independent variables) กำหนดให้ตัวแปรอิสระเป็นข้อมูลกลุ่ม โดยมีทั้งหมด 6 ตัวแปร ซึ่งได้แก่

2.1.1 เพศ

2.1.2 อายุ

2.1.3 ระดับการศึกษา

2.1.4 อาชีพ

2.1.5 รายได้ต่อเดือน

2.1.6 ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน

2.2 ตัวแปรตาม (dependent variables) ได้แก่

ด้าน ได้แก่

2.2.1 ความคิดเห็นของคณะกรรมการชุมชนเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ใน 4

2.2.1.1 ด้านมลพิษทางน้ำ

2.2.1.2 ด้านมลพิษทางอากาศ

2.2.1.3 ด้านมลพิษทางขยะมูลฝอย

2.2.1.4 ด้านมลพิษทางเสียง

ด้าน ได้แก่

2.2.2 การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม ใน 4

2.2.2.1 ด้านการตัดสินใจและวางแผน

2.2.2.2 ด้านการปฏิบัติการ

2.2.2.3 ด้านการประเมินผล

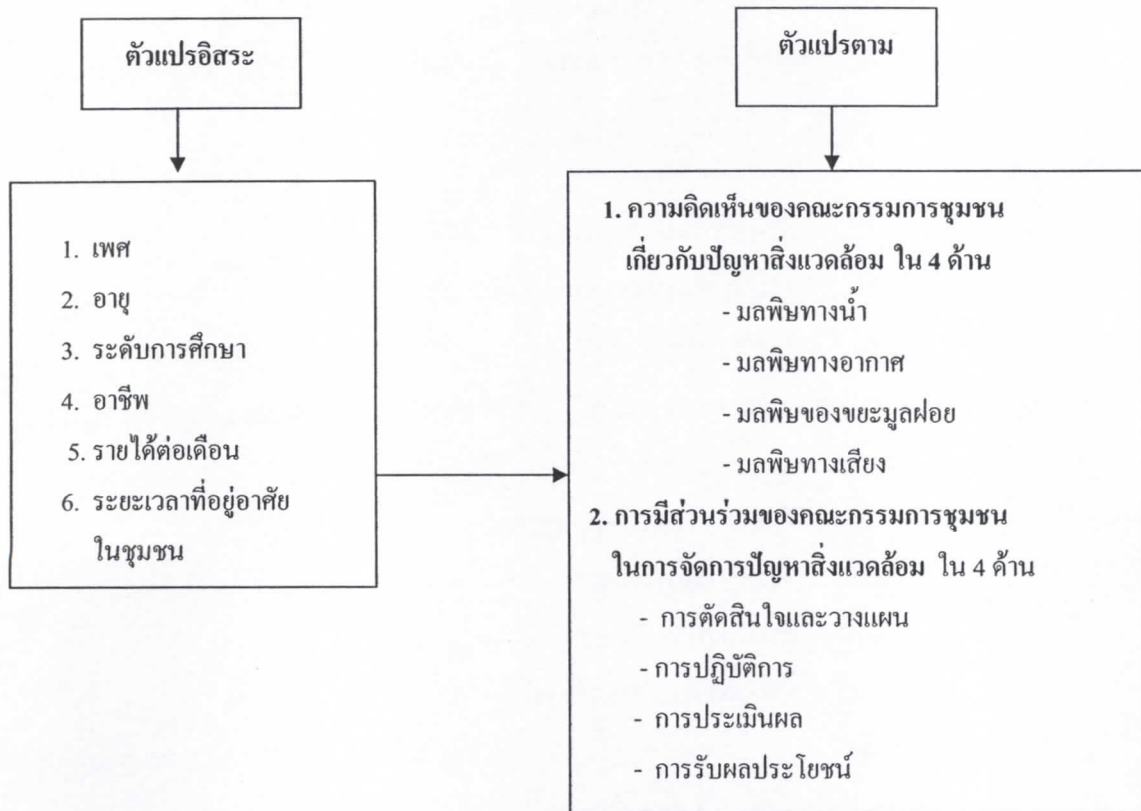
2.2.2.4 ด้านการรับผลประโยชน์

3. ด้านระยะเวลา

ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นเวลา 2 เดือน (ระหว่างเดือนสิงหาคมถึงกันยายน พ.ศ. 2553)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษา ทบทวน แนวคิด และทฤษฎีต่างๆ จากเอกสารตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถประมวลเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. คณะกรรมการชุมชน หมายถึง คณะบุคคลที่ได้รับเลือกจากสมาชิกชุมชน และเทศบาลได้แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นตัวแทนของประชาชนในแต่ละเขตชุมชน เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง และมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาโครงสร้างพื้นฐาน เศรษฐกิจ สังคม การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในชุมชน และในเขตเทศบาล รวมถึงเพื่อให้สอดคล้องกับวิธีการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี ส่งเสริมความร่วมมือของประชาชนกับเทศบาลในการจัดบริการสาธารณะตามอำนาจหน้าที่และสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ในที่นี้หมายถึง ตัวแทนของประชาชนซึ่งเทศบาลตำบลในเขตอำเภอเมืองสมุทรปราการ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นคณะกรรมการของแต่ละชุมชน โดยสังกัดเทศบาลตำบล ที่อยู่ในเขตอำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด จำนวน 5 แห่ง

2. **สิ่งแวดล้อม** หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่อยู่รอบตัวมนุษย์ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรม (concrete) ที่สามารถจับต้องและมองเห็นได้ และที่เป็นนามธรรม (abstract) เช่น วัฒนธรรมแบบแผน ประเพณี ความเชื่อ ซึ่งมีอิทธิพลเกี่ยวโยงถึงกัน และเป็นปัจจัยในการเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ผลกระทบจากปัจจัยหนึ่งอาจมีส่วนเสริมสร้างหรือทำลายอีกส่วนหนึ่ง อย่างหลีกเลี่ยงมิได้ สิ่งแวดล้อมเป็นวงจร และวัฏจักรที่เกี่ยวข้องกันไปทั้งระบบ ในที่นี้หมายถึง สิ่งแวดล้อมในด้านต่างๆของประชาชนที่มีที่อยู่อาศัยในพื้นที่บริเวณอำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ

3. **ปัญหาสิ่งแวดล้อม** หมายถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากสิ่งแวดล้อมถูกทำลายหรือขาดความสมดุล อาทิเช่น ปัญหาน้ำเสีย ปัญหาอากาศเป็นพิษ ปัญหาเสียงดัง ปัญหาขยะมูลฝอย ปัญหาภูมิทัศน์ ปัญหาสิ่งแวดล้อมสาธารณะ ปัญหาการจราจร และปัญหาการใช้พลังงานของหน่วยงานต่างๆ ในที่นี้หมายถึง ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ภายในอาณาบริเวณอำเภอเมืองสมุทรปราการ ใน 4 ด้าน คือ มลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ มลพิษทางขยะมูลฝอย และมลพิษทางเสียง

4. **การจัดการสิ่งแวดล้อม** หมายถึง กระบวนการในการใช้สิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ โดยมีการวางแผน ปฏิบัติการ ประเมินผล และปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนาให้ดีขึ้น รวมทั้งต้องคำนึงถึงการใช้อย่างประหยัด ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ใช้ได้ยั่งยืนยาวนานตลอดไป และอำนวยความสะดวกต่อมวลมนุษย์และธรรมชาติให้มากที่สุด ในที่นี้หมายถึง การจัดการของคณะกรรมการชุมชนสังกัดเทศบาลตำบลในเขตอำเภอเมืองสมุทรปราการจังหวัดสมุทรปราการ ด้านการตัดสินใจและวางแผน ด้านปฏิบัติการ ด้านการประเมินผล และด้านการรับผลประโยชน์จากการจัดการสิ่งแวดล้อม

5. **ความคิดเห็น** หมายถึง ท่าทีหรือการแสดงออกด้านความรู้สึกและมักจะมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ โดยอาจผสมความเชื่อ และการพิจารณาตัดสินใจในเรื่องหนึ่งเรื่องใดของคุณคน ซึ่งอาจเป็นเรื่องทั่วไปหรือเรื่องเฉพาะกิจเกี่ยวกับสถานการณ์หนึ่งๆ โดยมีพื้นฐานมาจาก พื้นความรู้ ประสบการณ์ และการติดต่อสัมพันธ์กันของคุณคน ทำให้มีความพร้อมที่จะมีปฏิกิริยาให้เห็นต่อสถานการณ์นั้นๆ ในที่นี้หมายถึง ความคิดเห็นของคณะกรรมการชุมชนสังกัดเทศบาลตำบลในเขตอำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านมลพิษทางน้ำ มลพิษทางอากาศ มลพิษของขยะมูลฝอย และมลพิษทางเสียง

6. **การมีส่วนร่วม** หมายถึง การที่ประชาชนเข้ามาร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่างๆด้วยจุดประสงค์เดียวกัน ด้วยจิตใจและอารมณ์ ในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติงาน ร่วมประเมินผล และร่วมรับผลประโยชน์ หรือร่วมรับผิดชอบในการบริหารจัดการเรื่อง

ต่างๆที่มีผลต่อส่วนรวม เพื่อให้บรรลุจุดหมายเดียวกัน ในที่นี้หมายถึง การมีส่วนร่วมของ คณะกรรมการชุมชน สังกัดเทศบาลตำบลในเขตอำเภอเมืองสมุทรปราการ ในการตัดสินใจและวางแผน การปฏิบัติการ การประเมินผล และการรับผลประโยชน์ จากการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลดีต่อชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมของ คณะกรรมการชุมชน สังกัดเทศบาลตำบลในเขตอำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ ในการจัดการสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตน
2. สามารถนำข้อค้นพบที่ได้ไปเป็นข้อมูลในการส่งเสริมบทบาทของคณะกรรมการ ชุมชน สังกัดเทศบาลตำบลจัดทำแผนงานและโครงการในการจัดการสิ่งแวดล้อมในเขตอำเภอเมือง สมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ
3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม ในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมของคณะกรรมการชุมชน สังกัดเทศบาลตำบล ในเขตอำเภอเมือง สมุทรปราการ และในพื้นที่อื่นๆ
4. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาวิจัยของผู้ที่สนใจต่อไป